
ПІСЛЯМОВА

Політичні режими змінюються в лічені дні або навіть за години. Історія людства дає безліч таких прикладів. Однак падіння комунізму в Східній Європі і розпад Радянського Союзу не можна назвати зміною політичного устрою. Ми були свідками краху суспільно-політичного ладу, економічної системи, способу життя, ідеології і духовних цінностей. На очах зникає цілісна, хоч дуже своєрідна цивілізація.

Помилкою було б твердити, що комунізм перемагав лише завдяки грубій силі. Сила комуністів полягала також у тому, що вони пропонували просте розв'язання важких соціально-економічних проблем. Саме через це їхні аргументи ставали переконливими для тих людей, хто бажав якнайшвидше позбутися безправ'я і злиденності. Вже потім, спираючись на "розпропаговані" маси, вожді зміцнювали свій вплив в державі та суспільстві шляхом нещадного винищення незгодних, у тому числі й у власному середовищі. Диктатура, якій не можна було протистояти, нав'язувалася суспільству засобами державного терору, пропаганди, виховання й освіти. За цих умов крах комуністичної системи міг відбутися тільки як саморуйнування та як наслідок програшу в конкурентній боротьбі з іншими соціальними системами. Це трапилось лише після багатьох десятиліть соціального гниття, коли виявилися вичерпаними внутрішні резерви системи, яка суперечила природним інтересам людини.

Труднощі посткомуністичних країн цілком закономірні. Попередній спосіб життя залишив по собі випалене соціальне середовище. Творення зв'язків, заснованих на ринкових відносинах, відбувається надто повільно. Для мільйонів людей входження в ринок обернулося болючим актом, пов'язаним зі зміною професії, падінням заробітків, втратою упевненості в завтрашньому дні. Так звані бюджетники першими відчували на собі тяжкі наслідки фактичного банкрутства держави.

Україна належить до числа країн, в яких перехід від командної економіки до ринкової, від "атомізованого" суспільства до громадянського здійснюється особливо важко. Це пов'язано з тривалістю існування тоталітарного ладу на основній території України (три покоління), а також з надзвичайними масштабами репресій, яких зазнало населення України в ході її радянізації в сталінську добу.

В жодному разі труднощі перехідного періоду не слід ототожнювати з труднощами існування в соціально орієнтованому ринковому середовищі або з вадами демократичного устрою. Вони є спадщиною тоталітарного минулого. Мільйони людей, які тепер мають можливість виїхати за кордон, можуть самостійно оцінити рівень і якість життя в інших країнах.

Хоч і повільно, але ми долаємо відстань, що відділяє нас від сусідів на Заході. Зроблене вселяє оптимізм. Українська держава поступово утверджується в колі європейських країн як рівноправний партнер. Досить непростими є наші відносини з сучасною Росією — країною, яка вважає себе правонаступницею Російської імперії і Радянського Союзу.

Українсько-російські взаємини обтяжені багатьма деструктивними суперечностями та проблемами, що обумовлені процесами становлення нової державної ідентичності як України, так і самої РФ. РФ так чи інакше має позбутися імперського комплексу, а Україна — комплексу меншовартості.

Цілісний погляд на весь комплекс взаємовідносин України і Росії дає підстави вважати, що відкрита конфронтація цих держав у майбутньому навряд чи матиме місце. Зрозуміло, час від часу приховане протистояння може загострюватися (особливо в економічній сфері). Однак Росія та Україна самою історією приречені на тісне співробітництво — тут і сусідство, і спорідненість народів, і величезна кількість росіян, які проживають в Україні, і багато українців, які є громадянами РФ, і занадто інтегровані економічні зв'язки.

Розвиток доцільних зв'язків і відсікання фальшивих, створення надійного механізму стабілізації міждержавних взаємовигідних відносин — вихідна засада в політиці Української держави на перспективу.